

Voorbij de verbijstering

Over gender en geweld

*Onder redactie van
Renée Römken,
Anja Meulenbelt en
Tessel ten Zeege*

WALBURGERS

Illustratie omslag: Tessel ten Zweep

Ontwerp omslag: ST. DUO, Rotterdam

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

Mazirel Pers is een imprint van Walburg Pers

ISBN 978 94 6249 998 0

e-ISBN 978 94 6249 999 7

NUR 745

© 2023 De auteurs p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2023 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.mazirelpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever..

Inhoud

Voorwoord	9
<i>Mariëtte Hamer</i>	
Vorbij de verbijstering	11
<i>Renée Römken, Anja Meulenbelt en Tessel ten Zweek</i>	
Losse zeden	27
<i>Bieke Purnelle</i>	
De vrijblijvendheid voorbij	30
<i>Kitty Jong</i>	
Het lied van gelijkheid	45
<i>Mina Etemad</i>	
Gehandicapte mensen zijn vaker een prooi voor <i>sexual predators</i>	47
<i>Jeanette Chedda</i>	
De <i>outrage</i> -economie	51
Over woede, media en seksueel grensoverschrijdend gedrag	
<i>Tessel ten Zweek</i>	
De handen die al eeuwenlang doden	69
<i>Dinah Bons</i>	
Tijd- en grensoverschrijdend: seksuele intimidatie	74
<i>Hedy d'Ancona</i>	

Dunne lijn <i>Rozienna Salihu</i>	77
Denken over mannelijkheid en geweld <i>Anja Meulenbelt</i>	81
Een onverwachte bondgenoot <i>Jerry K.L. Afriyie</i>	99
Van ongewenste intimiteiten naar #MeToo Reflecties over de systematische hardnekkigheid van het kwade en de vluchtigheid van vooruitgang <i>Mieke Verloo</i>	104
Onze afweer tegen seksueel misbruik <i>Iva Bicanic</i>	108
Heksen, fakkels en #MeToo Gendergerelateerd geweld in de politiek <i>Liza Mügge & Zahra Runderkamp</i>	112
Ook online klinkt de mannenstem het luidst Hoe de machocultuur het internet kaapt <i>Julia van der Sluijs</i>	128
Je bent juist een man als je je uitspreekt <i>Nugah Shrestha</i>	134
De Universele Verklaring van de Rechten van de Seksuele Mens <i>Catherine Vuylsteke</i>	139

Powervrouwen in de krijgsmacht <i>Desiree Verweij</i>	143
Brief over het eindige <i>Maria van Daalen</i>	147
Conse(que)nt <i>Ylanga van der Geld</i>	158
<i>Obstetric violence</i> <i>Gunilla Kleiverda</i>	162
Wie is er bang voor de grote boze transgender? <i>Tammie Schoots</i>	167
De woorden van de zwijgcultuur <i>Sarah Bracke</i>	181
De wil tot niet-weten Over wetenschap, macht en partnergeweld <i>Renée Römken</i>	186
<i>Look what you made me do</i> <i>Coco Schrijber</i>	208
Literatuurlijst	212
Over de auteurs	223

Voorwoord

Mariëtte Hamer

We staan aan de vooravond van een nieuwe omgang tussen mannen en vrouwen. De vele verhalen die we het afgelopen jaar hebben gehoord over seksueel grensoverschrijdend gedrag maken dat we in een bijzondere periode zijn aanbeland. Een periode waarin we ons nog wel verbazen, maar waarin we voorbij de verbijstering over seksueel grensoverschrijdend gedrag en geweld komen. Voorbij het schrikken van de cijfers. Met stapjes en soms een sprong komen we voorbij de verontwaardiging van 'O, speelt het daar óók?' of 'Hij? Dat had ik nooit verwacht!' We zullen onder ogen moeten zien dat seksueel grensoverschrijdend gedrag en geweld verweven zijn met wat we normale omgangsvormen vonden.

Een van de dingen die in deze periode belangrijk is, is dat we steeds meer gevoel krijgen voor verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag van anderen en van onszelf. Gevoel voor hoe we overkomen, voor hoe we kunnen handelen als we het zien gebeuren of hoe we bij de ander terug kunnen komen op ongewenst gedrag. Dat vereist ook kwetsbaarheid.

Zo'n open cultuur ontstaat niet van vandaag op morgen. En het gaat ook niet vanzelf. Want met het groeien van ons bewustzijn groeien ook het ongemak en de weerstand. Wordt niet alles op één hoop gegooid? Mag ik nog wel een compliment maken? Kan ik als man aan de schandpaal worden genageld voor een poging tot flirten? Die vragen horen we veel, niet alleen van mannen, maar ook van vrouwen. En of ze nu terecht zijn of niet: we zullen er met elkaar antwoorden op moeten vinden.

We zullen met elkaar (handelings)perspectief moeten scheppen. Niet alleen met de mannen die medestander zijn of willen worden, maar ook met de mannen die zich vasthouden aan het gevoel van mannelijke superioriteit. Daarbij moet ruimte zijn voor de stemmen van mensen die slachtoffer werden. Met erkenning van alle perspectieven kunnen we toewerken naar een cultuur van gelijkwaardigheid en openheid, waarin we blijvend leren in relaties en seksualiteit. Door het gesprek tussen volwassenen en jongeren te faciliteren in opvoeding en op school kunnen we die cultuur duurzaam verankeren. We moeten van seksuele voorlichting naar seksuele vorming.

Daarvoor is leiderschap nodig. Van mensen die niet de wijsheid in pacht hebben, maar die bereid zijn om voorop te lopen zonder een gebaad pad. Die de status quo durven te bevragen, ook als dat ongemakkelijk is. Dat leiderschap krijgt vorm in gemeenschappen, gezinnen, sectoren en organisaties, op iedere plek weer met andere kleur en invulling. In mijn functie als Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld wil ik een bijdrage leveren aan het aanjagen en ondersteunen daarvan. Zonder leiderschap blijven we steken in verwijdering, polarisatie, radicalisering van standpunten en houding en raken we verder verwijderd van onze gedeelde droom van gelijkwaardigheid, respect en ruimte voor kwetsbaarheid. Ik hoop dat deze bundel mag leiden tot praktische inzichten, meer onderzoek en dat hij vooral inspiratie mag bieden voor het belangrijke gesprek over onze nieuwe omgangsvormen.

Mariëtte Hamer

Vorbij de verbijstering

*Renée Römken, Anja Meulenbelt en
Tessel ten Zweege*

Emancipatie en geweld: een golfbeweging?

Het was goed raak in 2017. Miljoenen mensen, vooral vrouwen en genderdiverse mensen, gingen op 21 januari de straat op. In de *Women's Marches* werd wereldwijd massaal geprotesteerd tegen grensoverschrijdend gedrag van mannen met macht. De aanleiding was de misogynie grootspraak van de toenmalige presidentskandidaat Trump over vrouwen: *'Grab them by the pussy. You can do anything.'* Vanaf eind 2017 konden we in alle media de doorbraak van #MeToo volgen, en de val van de beroemde Hollywoodproducer Harvey Weinstein, later gevolgd door het strafproces toen meer dan honderd vrouwen aangifte tegen hem deden. Verbijstering alom. *New York Times*-journalisten Jodi Kantor en Megan Twohey, die de bijl aan de wortel van Weinsteins roem zetten, legden hun speurwerk nauwgezet vast. Hoe kon die man zo lang zijn gang gaan? Weinstein werd uiteindelijk veroordeeld, en zit nu 23 jaar gevangenisstraf uit. Maar het onthutsende nieuws was niet dat er een bekende man over de schreef was gegaan. Wat hier nieuw aan was, was dat deze dader niet kon weggkomen met afkoopsommen die zijn slachtoffers tot zwijgen overhaalden. En dat de collega's die 'wegkeken', het voor Weinstein opnamen en de schuld bij de vrouwen legden, bakzeil moesten halen. De pogingen het toe te dekken bleken vergeefs in het licht van onweerlegbare feiten.

Hier barstte de bom pas vijf jaar later, hoewel het seksueel misbruik waar #MeToo over gaat ook in Nederland al veel langer woedde. Op 20 januari 2022 legde Tim Hofman in een uitzending van zijn tv-programma *BOOS* bloot hoeveel seksueel grensoverschrijdend gedrag er plaats had gevonden rondom het programma *The Voice of Holland*. Opeens werden bekende en populaire mannen ervan beticht hun hun machtspositie te hebben misbruikt. Zij zouden meisjes en vrouwen seksueel hebben geïntimideerd en belaagd. Een golf van verbijstering overspoelde de media. Zo veel mannen? Zoveel (jonge) vrouwen met rottige ervaringen van misbruik? Was dit echt waar? En zo ja, waarom werd dat nu pas bekend? Het was een golf van geweld en verbijstering die inspireerde tot deze bundel.

Het geweld waar het hier over gaat is complex en kent veel vormen. Het gaat niet enkel over fysiek of seksueel geweld tegen het vrouwelijk lichaam, maar over een breed scala aan schendingen van de integriteit die vrouwen onevenredig vaak treft. Het gaat om grensoverschrijdend gedrag en intimidatie op de werkvloer, in het uitgaansleven, partnergeweld binnenshuis, in eigen kring of familie, seksueel geweld, verkrachting als oorlogswapen, politiek geweld als ultieme vorm van misogynie, in Iran en elders, tot en met femicide en partnerdoding. Al die vormen hebben hun eigen verhaal en specifieke oorzaken.

Maar er is één gemeenschappelijk kenmerk, namelijk dat geweld direct samenhangt met de ongelijkheden, achterstelling en de seksistische en racistische beeldvorming van vrouwen, meisjes en genderdiverse mensen. Daarmee worden ze niet alleen geseksualiseerd maar ook als ondergeschikt bestempeld. Wanneer het vrouwelijk lichaam ook

Zwart is, of een hijab draagt, of trans is, of een beperking heeft, wordt het des te kwetsbaarder als doelwit voor geweld. Waarbij we niet onderschatten dat ook mannen doelwit kunnen worden, zeker als ze zich buiten de gebaande genderpaden begeven (denk aan geweld tegen homo's, trans mannen of tegen mannen die als te 'vrouwelijk' worden gezien). Het geweld tegen 'vrouwelijke mannen' bevestigt dat geweld disproportioneel vaak tegen het vrouwelijke is gericht.

De nieuwe golf belangstelling voor gendergerelateerd geweld riep niet alleen morele verontwaardiging op aan de kant van feministen, slachtoffers en anderen die het geweld van mannen tegen vrouwen afkeurden. Er waren mannen die het zwaar overdreven vonden en ook vrouwen die er niets van wilden weten. Er leek sprake van een *backlash*: zo erg kon het niet zijn, misschien hadden de slachtoffers ook hun eigen aandeel erin gehad, misschien het wel zelf uitgelokt. 'Waarom hebben die vrouwen het niet eerder gezegd', zo verdedigde John de Mol zijn toko, niet gehinderd door de wetenschap dat een aantal zich wel degelijk al eerder had gemeld.

#MeToo zou alle mannen als potentiële verkrachters presenteren, is een veelgehoorde klacht. Er zou een nieuwe preutsheid worden opgeroepen. Zo vreest journalist Maarten Huygen in zijn boek *Het nut van de man* (2021) voor het lot van de man en diens mannelijkheid.

'Sinds #MeToo ligt de man, vooral de witte, opnieuw onder vuur als een wellustige patriarch en geprivilegieerde onderdrukker. Feminisme bloeit en de man raakt uit de mode. Wat blijft er over van mannelijkheid?'

#MeToo zou een heksenjacht zijn geworden. Mag je dan niet meer gewoon flirten? Hebben die vrouwen geen gevoel voor humor? Ze hoeven toch niet meteen moord en brand te schreeuwen? Dat een man een keer over de schreef gaat is toch niet meteen reden om hem te ‘cancelen’? Maar wie werden er eigenlijk gecanceld? Neem tv-commentator Johan Derksen, die het leuk vond live voor de camera te vertellen hoe hij een bewusteloze vrouw een kaars in haar vagina had gestoken. De aanwezige mannen aan tafel moesten er erg om lachen. Na twee weken schandaal verscheen Derksen weer vrolijk op tv. Of Marc Overmars, de directeur van Ajax. Begin 2022 meldde de *NRC* dat diverse vrouwen die bij de club werkten door hem waren lastig gevallen en seksueel geïntimideerd, onder andere door *dickpics*. De beschuldigingen bleken onweerlegbaar en ontslag van Overmars was onvermijdelijk. Toen knaagde plots zijn geweten en meldde hij zich ‘kapot te schamen’. Een meldpunt werd geopend, maar toen ook oud-werknemers daar aanklopten met klachten werden die niet in behandeling genomen. De vrouwen werkten er immers niet meer... Het onderzoek sleept begin 2023 nog steeds en het is niet duidelijk wat de consequenties zullen zijn voor Overmars, behalve zijn ontslag. Hij had binnen enkele weken een nieuwe topfunctie, bij FC Antwerpen.

Deze voorbeelden markeren een ander belangrijk keerpunt dat teweeg werd gebracht door de #MeToo-affaires her en der: voor het eerst verschoof de aandacht van de slachtoffers naar de daders. Nadat jarenlang de belangstelling vooral uitging naar onderzoeken die aantoonde hoeveel vrouwen slachtoffer werden van geweld, ook in ons beschaafde en geëmancipeerde land, werd voor het eerst massaal de blik gericht op de daders. Hoeveel dat er zijn, op onze mannelijke

bevolking? Dat weten we niet, want de cijfers gaan tot nog toe alleen over de slachtoffers. Alleen bij femicide, moord of doodslag, kunnen we ervan uitgaan dat er op elke dode vrouw één man is die de moord heeft gepleegd.

Emancipatie, tolerantie en verbijstering: een paradox?

We leven in een land dat er prat op gaat dat alle mensen gelijke rechten hebben. Dat de wet zorgt voor gelijkheid, ongeacht afkomst of gender. Een land waar mensen denken dat we heel geëmancipeerd zijn. Maar als we kijken naar de CBS-statistieken van 2022 over de financiële afhankelijkheid van vrouwen, de ongelijke verdeling van zorgarbeid of de loonkloof tussen vrouwen en mannen, blijkt gelijkheid nog ver te zoeken. Onderzoek van een groep sociologen aan de Universiteit van Amsterdam uit 2017 laat zien dat Nederlandse jongeren traditioneler zijn in hun denken over gendergelijkheid en ook over etnische verschillen, dan jongeren in vergelijkbare andere EU-landen (zoals bijvoorbeeld België of Denemarken). Een opiniepeiling uit december 2022 van *Hart van Nederland* signaleert dat de jongere generaties opvallend genoeg toleranter staan tegenover geweld tegen vrouwen binnen het gezin dan ouderen. Bij ondervraagden onder de vijftig jaar vindt 16 procent van de mannen en een kleine 6 procent van de vrouwen dat geweld tegen vrouwen in persoonlijke relaties soms acceptabel is, tegenover 4 procent van de mannen en 1 procent van de vrouwen boven de vijftig. In een studie van Atria en Blijfgroep uit 2018 vond 29 procent van de Nederlanders gebruik van geweld tegen de partner onder bepaalde omstandigheden aanvaardbaar. Ook daar vonden anderhalf tot twee keer zo veel mannen als